

խոնջ Լուդվիկ անձամբ կը գասախօսէր Աստուածա-
բանութիւնը իւր պերճախօս լեզուին, որդ տաւել կը
Տէնչեքներ ամպիւռնէն, կը բարաւր ամենուն սիրտը
Վասնէինն ուշադրութիւն կը գարծրներ եկեղեցա-
կան երգեցողութեան, որ իւր թնկն մէջ օրինա-
կէի վայելչութեամբ սկսաւ կատարուիլ, ինք տարօր
մեծ աշարժութեամբ կը թմբէր կառավարէին
ետքն՝ Լեւոն Գ.ՎԱՐՈՒՅԱՅ Անհետկոյ Պատրիարքը
անտարբէ, մի եւ նոյն ժամանակ տալով իրեն
կարգիւնայութեան արտոյունն՝ Այս նոր պաշտօնին
մէջ ալ մեծ գործունէութիւն ցուցուց կարգիւնալ
Աստուայ կաթնաղիկեայ Ժողովուրդեան, մանաւանդ
պղքապ գասակարգին իմանկին բարւոքման առ-
իւնը՝ եւ արդիւնաւոր ինքզնիք աշխատեալ։ Այդտ
պահելով Հոս ալ իւր պարզ եւ ասկաւապէտ կեն-
ցազաւարութիւնն։ Իւ երբ Օգոստ. Էին կարգիւնալ
Ժողովուրդը զինքը հաշնայապետ ընտրեց, Հա-
մասն Ստուայ գաւառմամբ եւ արտառանաթ որ աչքը
Հագիւ Հաւանութիւն մուտաւ ընդունելու այն մեծ
պաշտօնն, որ զինքն միւլեոնաւորաց դուռն եւ Առ-
կապտեանն կը դիմէր։ Ս. Պետրոսի եկեղեցւոյն մէջ
Ժողովուած Հազարաւորաց ոգեւորումն եւ ցնծու-
թիւնն անկարարքեի եւ, երբ ծանուցուեալա թէ
նորըւրայք հաշնայապետն կը կոչուի ՊԻՈՒ Մ.Ս.
Օգոստոս 9ին եղաւ պատկունն, որուն ներկայ էր
50.000է աւելի Ժողովուրդ։ Ասանց ցնծութեան
եւ մայլութանց ազապակին կը խառնեց մերս ալ՝
խոնջարհարար աղաշակով զՑԻՐ, որ հաճուի ետմբ
Հայի իւր Փռեախորդին վրայ եւ քորացնէ զինքն ու
աշակից ըլլայ իւր դժուարին պաշտօնին մէջ։ Ad
multos annos !

40108

[illegible]

ԳՕԾ, ԿԱԼՈՑ ԵՒ Կ.ՊՈԼՍՈՑ ՊԸՏՐԻԷՐԶՈՒԹԻՒՆԸ

Այնպիսի փամանակ մը, ուր Պոլսոյ պատ-
րիարքական Աթոռը կատարելապէս ինձան էր՝
իրարու ձեռքէն բարձ ու գահ յափշտակողներու
արարքներուն մէջ եւ պատրիարքներ, վարդապետ,
եպիսկոպոս, բնաւ սպաշահօվ չէին իրենց վաղուանը
վրայ, այնպիսի փամանակ մը, ուր Պոլսոյ զբանի
ու կրօնական կենտրոնը յուսաշատական վիճակ
մ'ուներ եւ այս վիճակը չարագանջ կը ծանրանար՝
Քոռակուվ ինն կամ լավեցողութեան արծաթածի-
բարդ բարդ խնդիրներով եւ ծրուարադէպի Աթոռին
առթիւ ամա Տոգուսթիսիւններով, վերջապէս այնպի-
սի անոնն մը, ուր նոյն իսկ Էքլիսիանիկ լավեցողիստու-
թիւնն ալ արտաքին ու մասնաւոր չներկայ պատ-
ճառներով՝ վէջ կընար ծանրուի թեան կենդրոն
մ'ըլլալ, ընդհակառակը կը պատարաստուէր ամենէն
տնօրէն, ամենին ամենի ըսանագործութիւններու
թատրոն սարքելու. այսպիսի փափուկ փամանակ
մը մէջ իզուտ զուարթ եւ ընդարձակ չորիզոն մը
գծենք Պոլսոյ պատրիարքութեան շուրջը՝ որուն
նշանակելի կէտերը եղան յերուսաղէմ նախ եւ ետք

Էլշմածին: իսկ Պոլսը պատրիարքությունը, կարծուածէն աւելի դիւրի եւ հզօրնականութեան տեր զգաւ: Այս ամանին մէջ շատ մօտ նշանակուածին ունի լայն դասըք որոնք աւելի աւելցնաւ Խատանի Գեօր Բողոքոսի ելած Գեղարեւի վարած պատրիարքութիւնը՝ երբ պատրիարքութեան տնէշանքով տանձուողներ, թէ Էլշմածին նուիրանին, թէ առաջնորդին, թէ Պոլսը մէջ լծացած եկեղեցականին, ազգին աղբիւրի պէն յորող Բարմեոք աւանի օր պատուանգաւն կ'ընէին պատրիարքական Միոնի բարձրանալու:

Եկեղեցականն եւ թաքեկարգութեան համար արդէն բաւական եւ Կաթողիկոսական համար ծառայողական զարու անիւնդ հատ ու հաստատարման գործունէութիւն, անկից ետքը ալ ինքեանիւ լաւ եւ գործը. այս պայմաններուն մէջ, անշուշտ, մեծ բարեբախտութիւն մըն եւ գլխաւոր ախտանշաններուն մէջ տիրող աննիւգ ու աննկատ համապայմանութիւնը, զիրար յասկալու խելքը. բան մը, զոր Կոլոտ յաշնդոցու հասնին Հղիւնայարմի, Երուտանդեմի Աթոռին վրայ, եւ յանձնի Կարապետ ու Արքահամկաթողիկոսներու, Ելմիաթնի Աթոռին վրայ:

Վարչախմբի պատվիրակ Սարգիսյանը՝ եկեղեցականների միասին լուս. չգտալուց, Խնձոր թե՛ եւ Կարաբլի, Կյուրտի պէս արքայախնամոր, պատմաբանի զեմքը մ'եղաւ Եկզ. պատմութեան մէջ, բայց նախանձը, որ շատ անգամ ամենէն մեծ գանկերն իսկ կը մթերնացունէ, գլխաւոր պատճառն. պէտք է զինել այն դաստափն. Երեւանից Սիմեոն Կալոյկիկոսն է ան. Սիմեոնը, որ իւր ուսումն ու սկզբունքներն Արարողի՝ «Համարեալ», ին կը պարտի, ուստի որոշութեամբ որոշեալ էր, որ Կյուրտ ուղղակի հօն, Արարողի մէջ սնած էր անոնցմով, մինչ Տոնի՝ Էջմիածնի մէջ, ըւր Ամբաստանի գաղտնի վարդապետներ պատուատուեցին Բարսեղ Աղբալեցոյ եւ Վարդան. Բարեշէջեցոյն գաղտնի՝

Արմին կաթողիկոս, Արտաթի չափ դիւանազէա
մը չէր, հետեւաբար իրերը բոլորովին սխալ կը
մննէ: Մեծագործ Պատրիարքի մը իշխան-նիւնը
խորանանկութիւն կը նկատէ. ինչպէս-ժողո-նիւնը
շողմագութիւն ու կըրծաւորութիւն. աւելոյ՜ն-
նիւնը՝ խաբէութիւն:

ՍԻՒՆԻՔԻ սրտին բոլոր ցաւն այն է որ կտրա
ինչու Պոլիս ժողով գումարեց Աստուածաւուր կա-
թողիկոսի մահուանէն ետքը, եւ Ուշեցիի կարապետ
Եպս.՝ Լաթողիկոս ընտրուեցաւ: Եւ ինչո՞ւ ինքն՝

« Սիմոն Չաթուրդիկոս» Միլիթար (ԳՕՀ) վարդապետի պետ հոգեւոր ընտանի Համբար ըստ բնական է: Սիմոն լուս չորսերի Համառնա ալ ունի. երկու Հառադով քարոյնեան Հասարակացի մէ յորինեան է իջկանին հալ իրակներուն Համար: Սիմոն ինչէ՛ր. իր վարդապետութեան ատեն 1758 Երուսաղէմ ունեւոր իկերով, ուր պատրիարքը եր յայնմ լուսնի մասնաւոր, արեւել լսան «ճետա» Միմնիկ Երեմիք՝ Ս. Յափրայի մէջ Սիմոն վրտ. ի մէյ թարգմտ լսեմէ հաղը, իր մասունքն, ժիւղըն եւ. զսակաւնը իը Խուրիկ անոր՝ թափախըրն լուս Համար, Եւ որ իջ, երբ ուսեառաբերը լուս քարոյնէ մէ կու գայ պատրիարքնէ՛ն ալ Սիմոնը իը յաճախարէր: Բայց ուսեառորեն կ'ուզին որ թաւաւաւ Մովսէս վրչ.ը տայ իրենց, յայնեան սապէս իը քրտման է՝ Կարոյ կ'ուզէր չորսեալ. Երեսէ՛ր կ'ուզէր Մովսէսը (Գիտնալ Կ. իջ Գ Գ):

կոչու հանեց կարապետ կաթողիկոսին պաշտօնը վաւերացնող կայսերական հրովարտարը եւայլն։ Որովհետեւ հրովարտարի ինչորեւ մէջ կաթողիկոսական իրական ընտարարում կամ սեղմում կը նկատուին մինչև իՄՊ. Եւ որպէսզի իր խօսքերուն կշիռը ծանարալընէ՝ «յոյն կառաւորի» ձեռնամուկն կը տեսնէ նոյն իսկ Ռւնիցեայ ընտարարին մէջ եւ ձրի ակնարկութիւններով կը համմէ իր գիտողութիւնները։ — «Ապա ի ՌՃՀԸ (= 1729) Թուին փոխի կարապետ կաթողիկոսն Եւ Տէր... Սա ի հրաւիրելն ի մեծ Պօլիս օծեցաւ կաթողիկոս իւլիաբոս-նիտիւն եւ չոր քաղաքաբոս-նիտիւն Բաղշէնցի Յովհաննէս վարդապետին (որ այնու ժամանակի Պատրիարք էր նոյնիսկ քաղաքին Պօլսոյ)։ Քանզի ետ օծանել զսա ի կաթողիկոս՝ որպէս ասացաք, եւ ինքն եւ իւրքն ձեռնադրեցան անդ եպիսկոպոս։ Եւ մէն ետեւ զի օծնալն ըլլէի իւրաց ան ժամանակ է ընտելեալ, (զի տեսնէր զիւրաքիտ իմիւրկիսն միմիտ եւ անդիմա՛ն որդեանքսնս որքայ Աստուայ)» յաւել եւ զայս շարունակեալն (?) զի շարեւ կաթողիկոսաց իւրաքաբոսն Օսմանցոց ընդ յետմի իւրել որդւ։ Յայնմ օրէ սովորութիւն եղան՝ զի շար ին ինչորս օւնչեմն կաթողիկոսն է յՕսմանց իմաւորն, շարեւորն Պօլսոյ քաղաք շարեւոր եւ ոչ այլ իրից (Ջամբա. էջ 29)։ Եւ գիտեմ տայե ետքը թէ ինչպէս՝ «կաթողիկոսն սրբոյ Աթոռոյս նաւարչով եւ ակնկալաբար կը գիտէին Օսմանեան, Ռուս եւ Պարսիկ ինքնակալներուն իրենց անդիրներուն համար։ այս կաւել, կ'ըսէ, անեւք մինչեւ 1726, «յորժամ ընտրեցաւ ի մեծ քաղաքն Պօլիս ի կաթողիկոս սրբոյ Աթոռոյս՝ կարապետ վարդապետն Ջէլիթուցի եւ Աւաթշարքն Նիկիթիւսոյ, եւ ի Պօլիս օծեցաւ կաթողիկոս իւլիաբոս-նիտիւն Բաղշէնցի Յովհաննէս վարդապետին (որ Պատրիարք էր նոյնիսկ քաղաքին)» եւ զնայ Յովհաննէս վարդապետն, եւ զայլս անմաս վարդապետս ի նոյն քաղաքոյն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս։ Արդ որպէս ասացաք, մինչեւ յայս կարապետ կաթողիկոս, իշխանանախա կաթողիկոսն, ինքեանք եւ կամ իւրեանց Նախարարն, եւ կամ ի ձեռն անմաս ինչանաց, անխաբ գրեին զորայս առ թագաւորն Օսմանցոց, եւ աւանուին զեկեղեցիքն եւ այլն։ Միայն ի նոր հրաւիրելն կաթողիկոսացուն ի կաթողիկոսութիւն, որպէս ի բերան յաւելլաբոսն բնիւր աս իմաւորն, եւ նա ըստ ինքորանցն քաղաք շարեւորն փերանց կաթողիկոս-նիտիւն։

«Ապա ի հրաւիրելն ի կաթողիկոսութիւն վերայիշեալ կարապետ կաթողիկոսն, (որ էր յոյն կառաւորն եւ ձեռնակալն ի յիմնի Սաւոյ)։ Աթոռոյս որդեանքսնս, քաղաքայն եւ իշխանութիւն տեսնեմն անդիմա՛ն, ինչ եւս ձեր եւ պարզեալն իսկ այն Յովհաննէս վարդապետն Բաղշէնցի (որ էր Պատրիարք Պօլսոյ) ի յորժամն, շէքեք, ինչպէս, եւ իմաւորն, որպէս բերելն ի Բաղշէն եւ այն ինչանց։ սկսան որոյ ժամ գտեալ այս Յովհաննիսին (որում ի ժողովը հետք յանկայր)։ շարեւոր եւ զայլս ինչորանաց գրեանաւ կարապետ կաթողիկոսին, ինք նոյն Յովհաննէս վարդապետն գրէ ի յիւր բերանոյն առ թագաւորն, գրելով թէ՛ ըստ ինչորոյ աշխիւ մերայ զկարապետ վարդապետն կաթողիկոս արբար։ Եւ

թագաւորն եւս գրէ թէ՛ ըստ որչա՛ն Յովհաննէս Փալիքի, ետաք զհրաման։ Այսու հնարիք այդ Յովհաննէս Նիկիտաբար հասանէ զգիրն եւ շարեւոր կաթողիկոսացն սրբոյ Աթոռոյս ի գրանէ թագաւորին եւ յիւր կողմն արկանէ, որ եւ մնաց սովորութիւնն...»

«Եւ մինչ այսու ներկոս-նիտիւն առն Պօլսոյ պատրիարքունին շարեւորց կաթողիկոսացն ինչեւ իւրեւնց, այնուհետեւ այսու իւրաքաբոսն զնաւոր քաղաք եւ կառաւորն։ Ջի ի ինչորեւ կաթողիկոսացն զիւրաքսն ինչ ի Պատրիարքացն, ինչ անեւք ի իւրեւնց, եւ կաթողիկոսացն եւս ոչ այնու օրդեալս, ամաւոր եւ աստիւն։ Իսկ ի թէ է նշուիցք ինչ մնաս է իւրեւնց, եւ կամ կաթողիկոսացն մեծ օգտաւոր, աստեւանաւ իւրք բացաւին, պատասխանելով թէ՛ ոչ կամի թագաւորն» (Ջամբա. էջ 235—236) եւ զհետ Տյւլ ըն խօսք, որ ժամանակին բարբերը կը պատկերացնեն։

Այս էնիքը հետաքրքրական եւ եղ. պատմութեան համար, այնպէս որ եթէ բոլորովն իբր ստացալ ալ ընդունիցք Սիմոնի ընտարարութիւնը Պօլսոյ պատրիարքներուն համար, գտնէ յայտնաբերուիւն Կաթողիկոսութեան իւրաքաբոսն զիւրաքսն ինչ ի Պատրիարքացն, ինչ անեւք ի իւրեւնց, եւ կաթողիկոսացն մեծ օգտաւոր, աստեւանաւ իւրք բացաւին, պատասխանելով թէ՛ ոչ կամի թագաւորն» (Ջամբա. էջ 235—236) եւ զհետ Տյւլ ըն խօսք, որ ժամանակին բարբերը կը պատկերացնեն։

Կաթողի Դաւանագահութեանք կը յաղիք այն ընտարութիւնը Ռւնիցիքին վրայ, որ Սիմոնի բաժնին պէս ոչ պարզափայ էր ոչ ալ անդիմա՛ն իշխանութիւն իրաւասութեանք։ Անշուշտ ամենեւնի յարմարն այն առնն ինքն կոչուի կամ Շլիթայակիրն էր. բայց երբեք ոչ եւ ձգտումն չեն ունեցած ասոնք. եթէ ուղեին՝ կ'ընտրուէին։

Շլիթայակիր 1737ին կաթողիկոս ստազիւ ընտրուեցաւ. բայց Ջաշիկցիքն անդի տալով հրաժարեցաւ. ընտ չէին ուզեր որ իրենց պատճառով իւրիք ծագի, կառաւորութիւն կազմեն։ Շլիթայակիր ինքը եւ պատմութեան ինչու իրեն կոչումն եղան ի կաթողիկոսութեան եւ չէ ընդառնուի։ Երբորքը անդի. ունեցաւ երբ Պօլիս եկան ի Շլիթայակիր։

1737 ի վարդապետն, իսկուհաւոր Ս. Կարապետ, իրաւասութիւն վաճարեց ի Շլիթայակիր, զի Սարգի Շլիթաբոսն երկու վարդապետք եկին քաղաք։ Եւ Միւրիւ անուանաւ, եւ Նախարարն եւ Պարսն Սէլեմն եւ այլք. յետոյ եւ մեր մահաւորն ապաքն, եւ բաղամիկիք խաղաղ մի եղին առաջի մեր. յորում զմեզ խնդրեալ էին իմելու զաթողիկոսն. եւ իսկ երեք օր պայման ինչորեւ՝ զնաւոր յաղիք. բայց Պատրիարք վարդապետն (աւ զպոլսին) եւ մեր մահաւորն ի ծանուի տալով, թէ այս երեք անգամ եղան որ վանալ այսմ իրիցեւ ինչորեւ, բայց անհաշտ էին իմելու. զի անարժան եմ։

«Եւ զնիկ երկու աւարցն կեպը ի տարբ Աստու անտանիկ եղեցիքն, եւ յայտնի առաջի ամենեւնի հրաժարեցաւ, եւ յիւր ամեն իմ, ապա այն եկող վարդապետքն բերեցաւ եւ խաղաղ մի այլ քրեւել թէ նա յանձն չաւան. եւ չէին զՋաշիկցի վարդ վարդապետն ի ինչորեւն եւ ոչ այլք ոչ։ Եւ յետ բազմաց ասից եւ խօսից, կ'ընեցի մի զաւարս նախ զհաւանութեան գիրն, որ եւ ի վերայ նորա հաւանագահի կաթողիկոսութիւնն։

Ուշեցին, նոր ինքն Սիմոնի խաղով թե
եւ շեր, բայց “անձնայի, մեռալով եւ առա-
տաձնաւ, էր (Զմօրն էջ 28), էլ չվաճառի շինութեան
եւ քարի վաճառութեան լաւ աշխատեցաւ, եւ
օգտակար Տրոյարառակներ (ա “գրեանս օրոտ-
կարոյ) ձեռք բերաւ. Օտմ՝ կառավարութեան
անջեւ մեծ համարում իւր զաւրելէր Ուշեցին
“չվազէր է թան եւ իջէր է նշանշն (Զմօրն
էջ 28), այս խոստովանութիւնները, նոր ինքն
Սիմոնի գրելն առկ, իւր հակասեմ դարձ-դիւր եւ
անիշխան քաղաքականութիւն հակա՝

Վոլոտի պէս Պատրիարքը էլ, որ բառին բովան-
գակ նշանակութեամբ յետեւանած էր իր կոչումին
եւ պաշտօնին եւ հայլ. նուիրչըպ բարեկարգ եւ
պայծառ փնտրակն արգեանք կը ծառայէր, ինչ-
եւ չէր հրդեհուիլ արեւի ունեանը իշխմանը
Ամենայն Տանգէպ, որուն արժանաւոր կաթողիկոսը
ընտրել տուաւ, առանց թեկնածելու։ Եւ նոր ընտրելի
կաթողիկոսին արժուին հրովարտակն ալ հանելու
համար՝ Վոլոտ յանուն ապրին մատուցան է Արչւն
(ս. Թաքրիք), քանի որ արչւն տնօրէն թիւնը
այս էր. «ի նոր հրուիրիլն կաթողիկոսացուն է
կաթողիկոսութիւն, որչա՛ն ի բերանայ ժողովրդայն
գրեւոր։ Եւտարտայ Ս. Կարապետի Առաջնորդ
Արքատճճ եպիսկոպոսի ընտրութեան մէջ ալ մեծ
զօր ունեցան Վոլոտ եւ Էղիշայակիր, Վոլոտ
«Համառնուրեւելըպը» կը կոչէ՝ «ամենայն Հայոց ըն-
տապատիւ Ս. քահանայապետը» եւ ի միջի այլոց, անոր
անուն ալ կը նուիրէ Սիոնի Եստուան արքանին
համարը։ Արքատճճ, «որ այլ առաքելն եւ
ճշնապգեաց հեղ եւ բարեարայ, աղօթատէր եւ
տնայապետար, (Ջամբիւ էջ 29. Իճ), հմուտ հին եւ
նոր կտակարանաց եւ ատուած արարանակն Ս. քերոց,
(Գրեւոր շակ-լիւ. էջ 611), Վոլոտ եւ Էղիշայակիր
ընտրել տուին Արքատճճ, որպէս զի արչւն է
«Համառնուրեւ» իրենց ըլլայ նաեւ համաման
եւ երեք Ամենեւորն փայ զիրար հասկնան։

Միմենո՛ւ եթէ անշառ պատմագրի ոգիով
գիտէր «Երկնայի» իս «Սիւս»ը, անշուշտ, ինքնենկ
պիտի սրբագրէր եւ քաճառեմ շատ մը էջերով, ուր
ի մէջն այլեւ ճիշդ ջարձած է Լ. Գլուշյան
մեծագործ Պատմադրոյքի գէժ՝, անոր բարձր եւ
հմուտ յատուկութիւնները, որոնց ուղարկումը,
անՇառ պաիտի յայտ իրեն, գէշ մեկնելով՝

Եւ իմ էլեւաւ անաի փուխթու գնացի յԱստուրաւար,
զի մի զըրջիս բազմացի, եւ զմհաւնի յիզմիւր յընցար առ
Ղազար վարդապետն, զի էլեւաւ գնացեալ ի Սուրբ Գահն:
(Սեփ 1886 էր 142.)

1 Սիմոն կԹՂ. իր երիտասարդութեան ժամանակ բացառիկ կերպով կը զարգանայ Էջմիածնի մէջ եւ իր համբաւը կանուխէն կը տարածուի ամէն կողմ:

Կըլտա, որ ամենեւնիսին իւր ամենեւնի յարմար աշտի-
կաններով իր զորքայինները կ'առատաւորէր, իր վախճանի Սինան
էն իր քրոջ անունէն, Եւթուրի «Հաւանանուպոյն» էրապուրէ:
Եթէ իր հարոհած Ռ. Կաթիկոսեանը, թող ինչ ամար, որ այդ-
պիսի տղայ մը հեռանայ Ս. Սինանէն, Ե. Երիթիսեանը ճշտօն
է որ Սինան Դաւենան իր արդիւնքի աշտիկներով ըլլայ, Դիւանի
Ռօժ. հաստատուելէ իր հօրէն մտադարձաւ մ. Կաթիկոսեան
այրէի բով մը իր հաստանով ինչ Սինան «Կաթիկոս» աշտի-
կները իր Եմօկիկ Կարտանուպոյնի ժողովարդէն իւր Դաւն-

ԿԱԼՈՏԻ ԱԺԱԿԵՐՏՆԵՐԸ

Ի՞նչպե՞ս Նորոտի մատենադարան կենսաբեր
արդեամբ արժեցնելու համար ուղղակի իր գործունե-
կւթ՝ էլե՛կ ոչ գրուի գործող գահն ա՛նտր մար-
դոր մը չունի՞ր գոթախոսաբար . այլ՝ խորհրդա-
ծու՞թեամբ գրուած քանի՞ մը յիշատակարաններ
միայն, Նոյնի՞ս իր "գաղատան" կամ "գալոտան" ^ն
կենդանի այս շատ ծանօթ չէ մեզի:

Իր «գարատան» գլխաթիւրը, սակայն անժառանգել է, ոչ անոր ճամբար որ իբր պատրիարք կրցած է գլորելու՝ ինքեք տալ՝ Ղուկաս վարդապետի պէս լիւսաբազեւ եւ դիտան ուսուցիչ մը չեւ, այլ անոր ճամբար որ այդ գլորցը՝ Թուրքերէն չէյողը ԹԸ գարու մնաւորական կենսերէն վրայ ճնգբարուն մ'է՛ :

Տպագրութեան կարելի եղածին շափ բար-
ձաւածուսք, եւրոպական (լատին) դրականութիւնը հետեւեալ
Հայաստան ճոխ ժողովրդ, կրօնական — փիլիսոփայական միտքը
մ'անշուշտ, ինքնագիր գործերու մշակութիւնը, որուն Տատառութիւնը իր կազմին մէջ
մեղմանալից, կուտի որպոյնից դառականներն են Ն.Ս.Ս. բոլորն ապացոյցանալու համար միայն Նալբանդի
կուտից որպոյնից այդ ամէնէն փոյլուն ներք
կայացուցին, գործերուն ստանդարտիսութիւնը
բաւական է եղանին թէ Նալբանդի նկատմամբ մեր
ծնող հասած տեղեկութիւններուն չթառորդան
ունենալից իր դասակից եւ կարգապէս վար-
դապետներուն համար, որոնց անունները ցուկան
է զպիւր Սարգիս Յովհաննեսեան, ժամանակակից
ճիւղեանց վարձաւուս մը մ'ը

“Ամրոտոււ թերահաւի գպրատան” վարժապետ՝ Վարդան վարժապետի աշակերտներէն էրնէիք. Յովհաննէս Պատրիարքի ձեռնագրած աշակերտները կարգաւ ասոնք են.

խեղի Յակոբ Գլխալան Վարդապետներու մաս: — Սիմեոն
կաթողիկոսութիւնը տեսեց 1763 Ապրիլ 20 — 1780 Յու-
լիս 28 (Ցես Դիւան գիրք Գ. 49 կգ—կէ):

1 Պժշտական կենտրոնի իր դասատան
աշխատանքները կարգի մեջ "Հայաստան մեր է գրի-
ռան" զբաղմունքի Դպրոցի Սեմինարների, իր բազմազան հրապարակումների
և վերջին մանկաների մրցույթի համախմբում (Յժշկական կենտրոնի
Սյուժետ)։ Այս փառատոնի առաջին արձանագրության է իբրեւ
փոխադրող Պժշկական Մեծահասակ Հայրապետների մասնաճյուղի
(Կալուքի ինքնակազմ) յոթնամյա Սյուժետների մեջ (տես էջ 148)։

Այս ճեղքուկ մասնաւոր գուրգուրանքով եւ երախտագրութեամբ զը յշուառեմ է նշանել իր դասերի Մեկ-երկու թիւն Յիսալապառնի մէջ ու մնայ իր պատմագրական, այլ նաեւ իրր վէճահին ասպիւղանա Վոլոնի, զոր միւրթեա-րան է իր ինչաւմարտը յարիւն ասոյ երբ Վոլոն Պօլոնի-նայն ճաշակը լաւալ ճամբը Վարպապառնի պանդխտութեան զառնել թիւնները: Յիշեցիք Կանա՝ դատաւարանի եւ զմանկամարտի լուսահոյս շօր մնայ (ու Վոլոնի) Դարապառն, Ներսիսեան զհայրապառնի ճեղքուկ, զարա-ցու Գասպար մահտեօի Ժք մեհեմ իռնքեանէ Սերաւ-տացի, որ քաղով՝ երախտի ունել ի վերայ մարտի եւ այլը յարաբերաց լուսահոյսի (ու Վոլոնի), յայդ զմարտադո-ւրան իմանելի վաւ եր ասպիւղան էս Կարգադարան եւ փոխարեարար իմքմասն իմանտիք՝ եւ մասնաւորապէս
այլաւ. (ՄԻԹԻ. Նարիկ եւ 1186):

1 Այս շեռագիրը սիրով յանձնեց ինձի իմ սիրելի եւ դրասէր բարեկամս Յարթ. Ս. Բ. Թորոքոմեան:

կարծաւ, Պաշտ կը նշանակէ եւ Յովհաննէս պատ-
րիարքին արուած է իր կարճ Տառապին Տամարի։
Կոլոտի աշակերտներն ալ ունեցած են,
անշուշտ, թարգմանած կամ ինքնագիր երկեր՝
որոնցմէ Նալեանի գործերը ծանօթ են աւելի։

Եստեղ ալ քայքային այն ուղեգծին վրայ,
զոր գծեց Կոլոտ Մարտունի մինչեւ Պալան Կոլոտ
էր Տայրական խրատներն ու յորդորները, զոր
անշուշտ խանգարողաւորով կու տար իր սիրելի
զաւակներուն, Տառապանք է իր Երեսնամարտ-
ներուն մէջ, որպէս զի մականի ուսումները, լաւ պահեն
գրքերը, ծուլութեան վարչամական մէջ փակ թելով
շխաղեն հողին տակ քանդարաւորաց ծառային
պէս։ Կոլոտ պատրաստած էր այս խումբը, «զի մի
յառաջին խնդրութիւն անկցի Ազգս մեր»։

ՎՈՐԱՅԻՆ ՄԱՍԷ

Բարդ աշխատութիւններն ու յոգնու-
թիւնները շուտ կ'ընդնեն աւելնել գորտար կազ-
մածներին ալ, որպէս ալ գրողը եւ ուղարկի
ըլլան այնպիսի աշխատողներ իրենց առողջութեան
պայմաններուն։ Տեսանք թէ Կոլոտ անընդհատ
աշխատանքը պահանջող պարտական գործերու
հիւսուածքն է վարձուած էր բոլորովին Լոգեիսո-

ւալ դիտեմ՝ ինչի՞նչ Ս. Ներսէս Շնորհաւոյ դրած «լոյս»
մակարանը աճէ անոնց, որոնց հետ կը խօսեր մեր ան-
ճման Շնորհաւոյ։ «Ուրէր եւ այլ հրաշալի շնորհ առա-
քելութեան, զի յորձ հետ է զգալութիւն եկաւ, ոչ
ուրձ ի մանկանց զանկատար ձայնեաց զանուն, զոր տի-
նայն ուղիք մարգարէ ստորաբար ունին, եւ ոչ օտիժ մա-
կանու առայ։ Այլ որպէս երկրորդը հոգեպետը էր եւ
յուսուածորեւ առաւածային լուսաշին լոյս վերադարձնէր ա-
մենեցեց անուն մեծի եւ փոքորի։ . . . այլ զտիւնայն առ-
աւոր լիկոյն իւրոց ոչ օտիժ Բարեկամք եւ երէկ լինէր ի
պատճառէ իմեմէր բան եւ կամ գործ յուրմէր արժանի
բարկութեան, նաեւ ոչ օրանէր կամ ցուցանէր բարկու-
թիւն իմէ։ այլ հեղ եւ բաղորատոյն բանիւ տալէ։ լոյս,
իմի ոչ յի ինչոյն Բարեկամայն օրէն (Ստեփէր ԳԻՒ էջ 43-4)։

Կոլոտ, Կոլոտ եւ Կոլոտ ձեւերով ալ գրուած է
Գուրգին կամ Կուրգի անունով բաւական նշանաւոր Յով-
հաննէս վարդապետ մ'ալ կայ, մեկինչ Եսայիայ եւ Դիո-
նիսիոսը, Լեբնանի Վաղբին Վարդապետը (ԳԻՒ Զմայեան,
Գ. 453, 487, 489 Գուրգին ձեւն ալ կայ 420-ում)։ Գուրգի
յակոբն է՝ 642) բայց չէ բացառուած թէ ինչ կը նշանակէ
Կոլոտն կամ Գուրգինը, թէեւ այս վերջին ձեւը աւելի
առհասանուն մը կը թուի իմէ, Լեբնանի վաղբը Կուրգին
Սեւաթի ալ ըստան է Զմայեանից Զգալարանէ 1855ին
հրատարակուած տեսարկի մէ վերջը «առեալ է այս պատ-
մութիւն ի մեծէ Զաւարմանի» որ ի փոխ սուրբ Առաքելին
Թագին է, Լեբնանի է ձեւն Կուրգին Զոհանի Սեւաթի Լեբ-
նանի վաղբը գրեւալ ի փամբակի հայրապետութեան 8-եւ 8.
Կիւրգինի խորհրդացոյ՝ ամենայն Լոյսը Կալոտիկոսի
Սրբոյն իւրեանի ի թուին Լոյսը ԳԻՒ (1441)։ Հմմտ.
Յալան՝ Զուցակ էջ 205։ (Յետեւից կ'ըլլան զանազան Զեմար
կապի Զաւար «ի մանկութեան Զուրգայի եւ Կալոտից կապ».
Փիլոսոփայի Կիւրգին փոքրիկ պատմ. չէ)։

Զմայեան մեր Կուրգի տիպոսը կը բացատրէ կարճեւ
էրը կ'ընէ։ «Կիւրգինայն նշանակէ զնա պատրաւագ՝ ոչ
հովը դիւ ինչի՞նչ տալ։ որ եւ իբր մականակն Կուրգի կու-
լեցաւ, (անց էջ 772)։ Բայց Կուրգի կը նշանակէ իւրձ, Բա-
ղէն գաւառաւորաւորում։

սական եւ բնախօսական յոգնութիւններ ալ շատ
ունեցաւ։ Ու այս յոգնութիւնները կրնան զգալ
անոնք, որ առաւել կամ նուազ նոյն կերպով
յոգնեցուցած են իրենց միտքն ու սիրտը։

Կոլոտ այն յոգնութիւններուն մէջ 63 ձմեռ
տեսած էր, երբ գործէ քաջութեամբ կիսով շափ,
պատարիարքութիւնը իր իսկ ձեռքով յանձնելով
Նալեանին, իր ամենէն հարկը ձեռնաստանին։ Ինչն
իրեն պահեց վերին կարգութիւնը եւ պատա-
րիարքական տիպոսը։

Այս քաջաւած վիճակին մէջ ամենէն սիրելի
զբաղումը գաւառախօսութիւն էր։ Անշուշտ իր
փափաքներէն մէկն էր անգամ մըն ալ Երուսաղէմ
երթալ, տեսնելու Տամար իր խնայի ձեռնար-
կութեան փառաւոր արդիւնքները եւ Էղիսայիկին
անընկճելի վաստակներուն փառքը։

Երկրի եւ յաւիտ յոգնութիւններէ ետքը
սկսող այն հանդարտութիւնը շատ շուտեց։ Կոլոտ
Պոլսոյ այս բարեկիշատակ, երանելի եւ Բաւալ-կերպ
պատրիարքը, իր պատրիարքութեան քանակեց
ստորան հարթ է անհանգիստ ծամունք մարը եւ
իր հոգեւան ձեռնադրանքն գերիւր հանգեցեալ
1741, փետրուար 13 ուրբաթ օրը։ Իր մահուան
պարագանքը թէ եւ ծանօթ չեն. բայց կ'երեւայ
թէ տաժանելի հիւսուածքները եւ Էղիսայիկին
զամուռն եւ տառապանք չէ։ Կոլոտի շիրիմը պատ-
րաստուեցաւ Ղալաթի Ս. Լուսաւորիչ Նիկեոցիոյ
գաւիթը, «ի հարաւոյ կողմանէ Աւագ դարան»։

Նալեան, որ Կոլոտի մահուան երկրորդ օրն
իսկ հազաւ պատրիարքական ինչէլ իր նախագահու-
թեանը սուրբաց մեծամկտիւրէ յուրապարհու-
թիւն մը եւ իր իսկ ձեռքով՝ ամփոփեց իր Մեծ-
վարդապետին նշխարը եւ յանձնեց յախտե-
նականութիւն մը ցոյց։

Կարգաւորութիւն իր ոսկերներուն։

Կոլոտի շիրիմը շինուեցաւ Զերմակ մարմարե-
անպանդիւ, վայելուչ շիրիմ մը, այնչափ պարզ որ
նոյն իսկ իմաստաւոր տապանագիրը՝ սպիտակ մար-

է ձմեռ. «Գանձարան Եւստրատիոս Ս. Մարտ. էջ 421)։

Զմայեանի դիտել, կու տայ ինչ Կոլոտ կը պատ-
րաստուէր Լազիմ ալ երթալ։ Կոլոտ այնչափ կը սիրէր
Կրտսեղներ, որ իր Եպիսկոպոսական հարուստ գրեթե
կտակեց Ս. Յովսէփը, որ փակնաւորուած յառաջ։

Էղիսայիկի երբ լսեց Կոլոտի այս կտակը, անփ-
րազեւ օրերը Նալեան գաւառաբերին թէ Ս. Յովսէփոյ կողմէ
իրեն կը ներէ այն գրեթե։

Նալեան շնորհակալ եղաւ Էղիսայիկի Տամարու-
թեանը համար. բայց եւ այնպէս կատարեց իր հոգեւոր շօր
կտակը եւ Սեղոս Մարգարէ ձեռքով յանձնուեցաւ գրեթե
Էղիսայիկի պատրիարքին 1741 Յուլիոս 18ին, Կոլոտի մա-
հուանէ վնց ամիս ետքը (ՅԵՒ ԺԱԿԻՐ. ԿՈՒՐ. Ս. Երուսաղէմ
Բ. հատրէ էջ 68)։

Ց Զուրգինային մէջ ինչ փոփոխ եւ ձեռք ամաց
պատրիարքութեանը արձանագրուած է։ Իրաւ, որ ամենա-
խիտա ճշգրտութեամբ ոչ միտքով 26 արտի է, ոչ ալ 25։ Բայց
1715 տպու. — 1741 փետրուար 28 իր արդարաւոր։

Ց Իմաստաւոր տապանագիր մ'է այն, որուն պատ-
ճեմը, իր մտաւանդը կենդանագիր գիտեցողք գործին
սկիզբը Նալեանի գրքէն եղած է, հաւանաբար, այն տապա-
նագիրը, որ կը ցուցադրէ Կոլոտի արարութիւն եւ ներքին բոլոր
կեանքը։

